

Produkcija TV reportaže o ratnom izvještavanju i novinarskoj nepristranosti

---

Batinić, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:995479>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Prijeđiplomski studij novinarstva

Nina Batinić

**PRODUKCIJA TV REPORTAŽE O RATNOM IZVJEŠTAVANJU I
NOVINARSKOJ NEPRISTRANOSTI**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.
Sveučilište u Zagrebu

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij novinarstva

PRODUKCIJA TV REPORTAŽE O RATNOM IZVJEŠTAVANJU I
NOVINARSKOJ NEPRISTRANOSTI
ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Petra Kovačević

Studentica: Nina Batinić

Zagreb,
rujan, 2024.

Izjavljujem da sam završni rad „Produkcija TV reportaže o ratnom izvještavanju i novinarskoj nepristranosti“, koji sam predala na ocjenu mentorici doc.dr.sc. Petri Kovačević, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Nina Batinić

Sadržaj

Sažetak	1
1. Uvod.....	1
2. Istraživanje teme.....	3
2.1 Priprema	4
3. Istraživački fokus	4
4. Kreativni pristup.....	4
4.1 Metode istraživanja u audiovizualnom radu.....	6
4.2 Primjena redateljskih pristupa u kontekstu produkcije.....	8
4.3 Sinopsis	10
5. Scenarij.....	10
6. Rasprava	18
6.1. Izazovi u pripremi	19
6.2. Produkcijski izazovi	20
6.3. Odluke u post-produkciji.....	20
7. Zaključak	20
8. Popis literature i izvora.....	21
Summary	21
9. Prilog 1 – Treatment: Intervju s Majom Sever	22
10. Prilog 2 – Transkript intervju s Majom Sever	23
11. Prilog 3 – Transkript intervju s Natalyom Sokyrchuk	36

Sažetak

'Not a normal job' jest dokumentarni film koji obrađuje tematiku ratnog izvještavanja i njegove evolucije kroz 30 godine razmaka od Domovinskog rata do trenutnog rata u Ukrajini. Cilj je bio prikazati jedinstvenu stranu rata iz perspektive onih koji o njemu izvještavaju. Format kratkometražnog dokumentarnog filma koristi se kako bi sadržaj bio autentičan i osoban, dok istovremeno i informativan. Velik broj građana je kroz posljednje dvije godine prošao kroz prezasićenost ratnim sadržajima koji su većinom kratke forme i primarno informativne funkcije. Dokumentarnim filmom kao formatom htjela se postići drukčija dinamika i dobiti uvid u perspektivu onih najbližih ratištu koji u ratu ne sudjeluju s naglaskom na osobnu i subjektivnu interpretaciju struke. Rad se fokusira na obrazlaganje produkcijskih odluka te utjecaj, kao i ulogu redateljskog postavljanja narativa. Proučava se kako i zašto klasična narativna struktura i reflektivni te performativni pristupi pripovijedanja najviše odgovaraju ratnoj tematici te kako se to uklapa u autorsku viziju. Polazi od logističkih postavki poput pronalaska lokacije, odabira ozvučenja i planova kadriranja kako bi se postigao određeni ambijent prikladan za tematiku. Post-produkcijski elementi, djelomično isplanirani u preprodukcijskoj fazi, pokazali su se ključnima za prikaz priča ratnih reportera, stoga je svaka sekunda dodijeljena tišini, pozadinskim zvucima ili glazbi koja je taktički uklopljena kako bi film disao; umjesto da težina sadržaja postane previše intenzivna za gledatelja. Finalno, rad se fokusira i na brojne izazove koji su nastupili u čitavom procesu od preprodukcije do post-produkcije, od kojih se ponajviše ističe vremensko ograničenje.

Ključne riječi: ratno izvještavanje, Ukrajina, Domovinski rat, ratno izvještavanje, dokumentarni film, produkcija, montaža, audiovizualni format

1. Uvod

Kratkometražni dokumentarni film 'Not a normal job' bavi se tematikom ratnog izvještavanja te je prožet sličnostima i razlikama u izvještavanju prije 30 godina tijekom Domovinskog rata i danas na teritoriju Ukrajine i prethodno okupiranih ukrajinskih oblasti. Film je nastao u sklopu radionice dokumentarnog filma u veljači 2024. godine koju je vodio Stacey Woelfel, prominentni profesor i dokumentarist s novinarskog sveučilišta u Missouriju u suradnji s profesorima televizijskog smjera Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Radionica je trajala deset dana tijekom kojih se prolazila teorija, vježbe te sama realizacija filma. Zahvaljujući

prilici da u dokumentarnom filmu sudjeluju tri ukrajinske novinarke koje su po prvi puta izašle iz Ukrajine od početka rata i troje hrvatskih ratnih reportera, film uključuje mješavinu subjektivnosti i objektivnosti, pridajući na važnosti činjenicu da novinarstvo nikada ne može biti u potpunosti objektivno bez da liši novinare sposobnosti kvalitetnog prikaza koji poziva na urgentnost i empatiju.

Dokumentarac polazi od individualnih, subjektivnih iskustava u formatu intervjua te kulminira u raspravi između svih šest novinara s drukčijim, a nekad i sukobljenim perspektivama vezanima uz struku. Poanta koju prisutni reporteri naglašavaju jest da koliko god težak posao ratnog reportera bio, netko ga mora obavljati jer umjetna inteligencija ne samo da za to nije podobna, već čak i sada šteti prikazu ratnog stanja kroz dezinformacije i kreiranje lažnih pisanih, vizualnih i audiovizualnih sadržaja koje okupatori, opozicija ili neprijatelji koriste u svrhu propagande.

Format kratkometražnog dokumentarnog filma odabran je kako bi ono informativno prikazao kroz emotivnu leću bez potrebe uključivanja novinara u sadržaj ili naraciju. Prednost formata dokumentarnog filma je kreativna sloboda i mogućnost strukturiranja sadržaja s većom fleksibilnošću i naglaskom na umjetničku vrijednost, posebice u vidu vizuala i kreiranja ambijenta post-produkcijskim elementima (Marley, 2017: 23). Odabrani pristup pripovijedanja je hibrid performativnog (Nichols, 2024: 131) i reflektivnog (Nichols, 2024: 125) jer istovremeno odbija naraciju te zahtijeva od publike višu razinu kritičkog razmišljanja.

2. Istraživanje teme

S obzirom da je finalni odabrani format kratkometražni dokumentarni film, fokus se odmaknuo od informativnog prema prikazu mentalnog stanja i stajališta sudionika filma (Rabiger, 2014: 13-14). Ovaj format dozvoljava više slobode za alternativni *storytelling* i ne diktira određenu strukturu što pogoduje slobodnom definiranju dinamike i slijeda sadržaja (Rabiger, 2014: 17). Kao i s fotografijom, Nichols zaključuje da dokumentarni film nije reprodukcija stvarnosti, već reprezentacija svijeta u kojem bivamo. Tvrdi da u tome leži njegova vrijednost jer tražimo više od reprezentacije nego od reprodukcije. Nudi užitak, vrijednost znanja koje uključuje i kvalitetu orijentacije, tona ili perspektive koju uključuje (Nichols, 2024: 20-21). Redatelj može zauzeti različite pristupe koje prilagođava vlastitoj viziji i potrebama sadržaja. Nichols prvi postavlja klasifikaciju od šest osnovnih pristupa: objašnjavajući, opservacijski, interaktivni, reflektivni, performativni i poetski (Nichols, 2024: 99). 'Not a normal job' najbolje se reflektira kroz reflektivni i performativni pristup.

Osnovna postavka reflektivnog pristupa je poziv publici na kritičko promišljanje kroz aktivni angažman sa sadržajem. Reflektivni pristup nas ne traži da gledamo dokumentarni film zbog onoga što prezentira, već zbog onoga što je kao forma – konstrukt ili reprezentacija. Specifičnost reflektivnog pristupa je u tome što ne uzima realizam kao imperativ, već si dozvoljava da upravlja sadržajem, formom i audiovizualnim elementima u korist kritičkog razmišljanja (Nichols, 2024: 125-126). Kao nadogradnja reflektivnog, performativni pristup može služiti kao prikaz subjektivnoga. Dapače, glavni cilj je dati publici pristup nečijem subjektivnom stajalištu, što može biti izazovno u kontekstu istinitosti. Točna reprezentacija ne igra ulogu koliko prezentiranje subjektivnoga i autorsko pravo na upravljanje sadržajem iz vlastite subjektivne pozicije (Nichols, 2024: 131).

Ako za primjer uzmemo neke od najpoznatijih dokumentarnih filmova ratne tematike ili tematike ratnog izvještavanja (Factual America, 2024), jednostavno je uočiti koliko je lako manipulirati sadržajem. Neki od najboljih primjera su Olimpija od Leni Riefenstahl (Zisimopoulou, 2011: 3) i snimke iz Vijetnama prezentirane u medijima u SAD-u, gdje se posebno ističe Walter Cronkite koji je imao izrazit utjecaj na javno mnijenje (Foley, 2015: 46). Koji sadržaji će izazvati kakvu reakciju nije pitanje sadržaja, već produkcije. Sličnom logikom, 'Not a normal job' imao je prostora u potpunosti oblikovati određeni svrhovit narativ te

djelomično i je jer nijedan dokumentarni film ne prezentira situaciju kakva je, već kroz perspektivu redatelja.

2.1 Priprema

Za inspiraciju pri prikazu ove tematike kao odličan primjer poslužio je 'Reporters at War' dokumentarni film u tri dijela koji obrađuje ratno izvještavanje prije dvadeset godina te opasnosti kojima se ratni reporteri izlažu. Bitan element koji je bio ključan za razradu je senzibilitet, odnosno do koje mjere možemo dočarati ratnu atmosferu bez da sadržaj postane previše neugodan za gledanje. Naravno, treba imati na umu da je 'Not a normal job' amaterski prvijenac te se za postavke filma oslanjao na minimalne resurse, od lokacija do post-produkcijskih elemenata. Od početka je fiksiran bio jedino ambijent koji se manifestirao kroz nelagodnu kombinaciju intime u intervjuima i ekspozicije tijekom panela.

3. Istraživački fokus

S obzirom da je fokus završnog rada produkcijski aspekt, vizualna i auditivna komponenta bile su ključne za prikaz ove priče te u drugom formatu alternativni scenski prikazi ne bi bili mogući, niti bi došli do izražaja. To uključuje sve od neočekivanih tranzicija i interpretacijske slobode do vizualnih efekata koji fabriciraju atmosferu kako bi dočarali turobnost raspravljanog sadržaja i željenu dinamiku kroz čitav film. No primarno se odnosi na proces od preprodukcije do post-produkcije koji sačinjava jednu funkcionalnu komponentu. Ovaj rad se fokusira na proizvodnju filma u ograničenom vremenskom periodu i proces osmišljanja i spajanja svih elemenata audiovizualne prirode, no ponajviše kreiranja narativa kroz produkcijske faze.

4. Kreativni pristup

Za temu o ratnom izvještavanju i novinarskoj nepristranosti odabran je dokumentarni film kao audiovizualni format kako bi prikazao intimniju perspektivu ratnog izvještavanja. Naziv dokumentarnog filma je 'Not a normal job' te reflektira ideje koje sugovornici predstavljaju sveobuhvatno. Film traje 13 minuta i 16 sekundi.

Auditivni elementi naknadno su dodani jer su autorice isprva tendirale opservacijskom pripovjednom pristupu koji isključuje nepotrebne dodatne elemente koji odvlače pažnju od sirove snimke i fizički prisutnih zvukova. Vizualno se također nastojalo čim više izbjeći posebne efekte i tranzicije, no zbog razlika u prostorima snimanja, mjestimično je to bilo nužno.

Iako se u post-produkciji autorice upliću u konstruiranje određenog narativa biranjem sadržaja, sudionici sami pričaju svoju priču koja je nabijena subjektivnim osjećanjima. Prikaz filma kroz performativni pristup sasvim sigurno je ključna poruka koju autorice žele poslati – koliko god nastojimo poopćiti znanje, ono je subjektivne prirode na brojne načine. Performativni pristup podcrtava kompleksnost našeg znanja o svijetu naglašavajući našu subjektivnost i emotivnost (Nichols, 2024: 131).

Istovremeno, korištene snimke iz Domovinskog rata i rata u Ukrajini uklapaju se u ideju reflektivnog pristupa jer bez naracije potiču gledatelja na samostalno stvaranje zaključaka. Također, iako film nema pretjerane naznake moralnih nedoumica, ostavljen je prostor za promišljanje o osobnim stavovima spram određenih izjava, što je potaknuto kroz oba pristupa.

Gdje se performativni pristup, doduše, ističe jest uplitanje autorica u zvuk i sliku post-produkcijskim dodacima kojima podsvjesno utječu na percepciju sadržaja iz perspektive gledatelja, još jednom naglašavajući koliko znanje ne može biti univerzalno. Nagli presjeci scena, promjena okoline, uskraćivanje informacija, prijelazi s intervjua na panel na temelju sadržajne sličnosti, i slično, samo su neki od elemenata koji su služili u svrhu postizanja željene atmosfere i dinamike o kojima se detaljnije raspravlja u 4.1 Metode istraživanja u audiovizualnom radu.

Ukoliko se osvrnemo na reflektivni pristup, može se primijetiti da autorice ne iznose činjenice koliko mišljenja i iskustva sugovornika koja je moguće drukčije interpretirati na individualnoj razini. Ovaj pristup tretira znanje kao kontekstualno – uvijek oblikovano institucionalnim ograničenjima i osobnim pretpostavkama koje mogu biti promijenjene (Nichols, 2024: 127). Uz sve navedeno na umu, intervju kao forma koja je provedena kroz veći dio sadržaja filma bio je ključ za prikaz informativnog i iskustvenog dijela, povezanog s intimnim dijeljenjem koje ne bi bilo moguće ili bi svakako bilo ograničeno tijekom panel rasprave. Usto, intervju kao takav razbija monotoniju panela drukčijim vizualnim identitetom i sporijom dinamikom koja pruža intimniji odnos sudionika i publike pri gledanju filma.

S obzirom na osjetljivost teme, autorski tim odabrao je ne uključivati se aktivno povrh postavljanja pitanja tijekom intervjua i određivanja tema rasprave tijekom panela. Ratni

reporteri gledatelja na taj način provode kroz svoje priče samostalno zahvaljujući formatu koji je omogućio manje fiksnu strukturu koja se provodila u montaži. Usto, zahvaljujući ekspresivnosti sudionika 'slika je vrijedila 1000 riječi' zbog čega je kontekstualizacija u obliku novinarske intervencije bila nepotrebna.

4.1 Metode istraživanja u audiovizualnom radu

Unatoč postojanju raznih formi dokumentarnih filmova, donesena je odluka da se film radi prema klasičnoj narativnoj strukturi uz manje intervencije. Tri dijela – ekspozicija, konflikt i rezolucija, poslužili su kao baza za nadogradnju (Documentary Film Academy, 2024). Klasična narativna struktura omogućila je sadržajnu fleksibilnost te se pokazala optimalnom za izradu prvog dokumentarnog filma u opusu autorica upravo jer se izrazito lako nadograđuje te može izdržati veće, spontane promjene. Zbog svoje jednostavnosti klasična narativna struktura u tri dijela omogućuje da se veće produkcijske i sadržajne odluke mogu donijeti u fazi post-produkcije.

4.1.1. Prvi dio - ekspozicija

U prvom aktu upoznajemo likove. Vidimo Maju Sever u kafiću bez da znamo tko je ili o čemu se film radi. Naizgled ugodan ambijent pretače se u nelagodnu priču o karijeri Maje i Natalye koja se završava pitanjem novinarke 'Would you prefer working a normal job?'. Čitav prvi dio traje 55 sekundi te služi isključivo u svrhu predstavljanja glavnih 'likova' priče.

Vizualni element igra najveću ulogu u prvom dijelu jer je cilj bio mistificirati radnju filma neutralnošću vizualnoga. Prizor osobe u kafiću ne govori ništa o sadržaju, no predstavlja Maju Sever kao opuštenu, suosjećajnu i društvenu. Kafić je odabran zbog vibrantnih boja i nekonvencionalnih stolica koje odaju dojam opuštenosti. Odabrani plan je total kako bi se prikazao ambijent koji opisuje osobu umjesto da se osoba prikazuje kroz navođenje karakteristika ili detalje. Time se također publiku stavlja u ulogu promatrača koji sjedi u istom kafiću i ima priliku uživati u istom ambijentu. Pri predstavljanju Maje i Natalye ponovno se uvlači gledatelja u ulogu promatrača jer ima priliku svjedočiti 'behind the scenes' trenucima namještanja opreme i ozvučenja na sugovornicama. Gledatelj je pozvan da prisustvuje upoznavanju likova na neformalan način dok i dalje ostaje tiho u pozadini. Željena atmosfera je iščekivanje slijedećeg koraka, što je u ovom slučaju drugi dio. Nakon pitanja 'Would you prefer working a normal job?' nagli prekid scene služi kao naznaka da će odgovor doći kasnije

u filmu, ali također i da je fokus filma 'nenormalnost' struke o kojoj gledatelj više saznaje u idućem dijelu. Zatamnjenje kao post-produkcijski efekt povezano je s crnom zavjesom u pozadini za što mekši prijelaz na naslov.

4.1.2. Drugi dio - konflikt

Nakon naslova filma, naprasito ulazimo u traumatičnu isповijest Maje Sever koja dočarava situacije u kojima su se njezini prijatelji, koji su sada na Mirogoju, nalazili. Ciljani efekt je dramatičan skok od oskudnog predstavljanja do bacanja gledatelja 'u vatru' zbog utjecaja emotivnog naboja. Već u pola prve minute, Maja naglašava poantu filma – biti u ratu je odvratno. No ipak nije sigurna kakve posljedice je ratno izvještavanje imalo na nju. Nastavlja se objašnjenjem Natalyje o tome kako se našla u struci.

Ponovno nagli prelazak na panel raspravu koja izgleda hladno i otuđeno s pitanjem o kvalitetama dobrog ratnog reportera. Panel rasprava je ključna za konfliktni element drugog dijela. Iako do samog konflikta nikada ne dođe per se, osjećaju se tenzije i nesuglasje. Isprva sudionici pričaju o svojim iskustvima i važnosti kvalitetnog izvještavanja. Nagli presjek arhivskom snimkom iz Domovinskog rata. Natalya priča o svojem iskustvu i boli koju proživljava zbog svoje struke dok panel nastavlja sentimentalnijim tonom, žaljenjem za preminulima, što se stapa s Natalyinim iskustvom raketiranja zgrade u kojoj je tada u Lvivu živjela sa suprugom i djetetom.

Emotivni vrhunac je prizor inače staložene Natalye u suzama dok napušta prostoriju zbog nemogućnosti nastavka. Kao tranzicija u svrhu predaha od teške priče, film se vraća panelu koji odgovara na pitanje kako se oni nose s emocijama i imaju li obrambeni sistem kojim se koriste. Glavni odgovor direktna je okosnica s naslovom filma – 'You pretend to live a normal life'. Maja Sever nastavlja svoj stav o online prisutnosti rata, dok Drago Held povlači paralelu sa svojim traumatičnim, ali inspirirajućim iskustvom iz Domovinskog rata.

Kao savršeni nastavak do vrhunca filma, Hedl izjavljuje da ne misli da su svi Srbi isti. Kulminacija proizlazi iz teme za raspravljanje 'All Russians are the same'. Ovdje je jaz između hrvatskih i ukrajinskih novinara najupečatljiviji te indicira da vrijeme možda zaista liječi neke, ako već ne sve rane. Sekundarna svrha ove scene također je i latentno promišljanje o objektivnosti ratnih reportera koje je dano publici za slobodnu interpretaciju i formiranje mišljenja. Dio traje 9 minuta i 40 sekundi.

Iako je drugi dio manje zanimljiv vizualno, to je aktivna odluka kako slika ne bi odvlačila fokus sa sadržaja koji je najnaglašeniji u ovom dijelu filma. U pretprodukciji je određen okvir izgleda svih lokacija (dvije dvorane). Povremeni prelasci na intervju Maje i Natalye vraćaju gledatelja u intimniji prostor koji ga suočava s činjenicom da priča s osobom od krvi i mesa. Na temelju turbulentnosti drugog dijela, odlučeno je da će se uključiti scene iz Zadra u periodu raketiranja tijekom Domovinskog rata, arhivski snimci iz rata u Ukrajini te Tik Tok videa vojnika u ukrajinskim rovovima.

4.1.3. Treći dio - rezolucija

Kako bi se odmakli od tenzija, treći dio bavi se glavnim zaključcima, od kojih je prvi svrha 'građanskog novinarstva' i kako se razlikuju od ratnih reportera u kontekstu rata. Finalno, Maja Sever zatvara film zaključkom da je nužno da neko obasjava svjetlo na sve političke, a posebice ratne događaje. Treći dio traje 2 minute i 12 sekundi.

Posljednji dio ima tradicionalniji pristup bez dodatnih efekata. Naglasak je na pozadinskoj glazbi koja kreira ambijent koji naglašava da se radi o zaključku filma i posljednjim mislima sugovornica.

4.2 Primjena redateljskih pristupa u kontekstu produkcije

Režija samog filma bila je ključna. Iako je finalna struktura ovisila o sadržaju koji je dobiven kroz odgovore u intervjuima, vizualne komponente i okvir morali su biti promišljeni i detaljno isplanirani unaprijed. S obzirom na kratak vremenski period prije snimanja i montaže, bilo je ključno dobro razraditi scenarij na temelju odgovora koji još nisu bili dani. Dakle, pokušati predvidjeti što bi odgovori mogli biti.

Sav sadržaj i svrhovitost dijelova klasične narativne strukture i njihovih sekvenci spomenuta u prethodnom poglavlju vizualno su i sadržajno složeni kako bi kreirali određenu atmosferu i dinamiku. Određeni dijelovi taktički su postavljeni kao svojevrsna manipulacija percepcije kojoj je cilj imati subverzivan učinak na gledatelja. Dok s jedne strane film nastoji približiti struku i iskustva gledatelju, istovremeno nastoji zbuniti gledatelje svojom dvosmislenošću i navođenjem na ideju da ni ratni reporteri ne mogu biti u potpunosti nepristrani.

Implementacija odabranih redateljskih pristupa – performativnog i refleksivnog - planirala je na sljedeći način u sve tri faze procesa produkcije:

a) Pretprodukcija

U vizualnom smislu, pretprodukcija je planirana kroz puno kontrasta – razlika u rasvjeti (tamno – svijetlo), brojčanosti ljudi (jedan – šest), planova (krupni – total), pozadinske glazbe (prisutna – neprisutna) i slično. Takav ambijent imao je izrazit utjecaj i na dinamiku filma kako bi se osiguralo da film istovremeno diše, ali i donosi nagle promjene u audiovizualnom i sadržajnom smislu. Iako nije bilo moguće predvidjeti kako će to izgledati u post-produkciji, fleksibilnost koju kontrast omogućuje dala je više prostora za improvizaciju i neočekivane rezove u filmu.

Ovaj stadij potom uključuje samo istraživanje teme i sudionika filma kako bi se sadržaj, a u ovom slučaju primarno intervjui, prilagodio opusima sudionika kao stručnjaka. Istovremeno se odvijalo prikupljanje arhivskih snimaka iz Zadra i Ukrajine. Arhiva je bila ključna za automatsku asocijaciju filma s temom kojom se bavi. Također, zbog učestalog referiranja sudionika na strahote rata koje su dokumentirane raznim audiovizualnim formama, bilo je nužno popratiti sadržaj vizualnom primjenom. Dok je tretman ostao skroman, bilo je potrebno taktički i detaljno razraditi vizualne komponente i prikaz sadržaja s ciljem stapanja svih elemenata u jednu smislenu cjelinu koja ima glatke prijelaze i tijek radnje. Time su pripremljene glavne sekvence, pozicije kamera i *storyboard*. Ključni su bili detalji poput kronološkog smisla snimanja, što je uključivalo odjeću i rekvizite kako sama montaža ne bi ovisila o kronologiji. Rasvjeta i crna pozadina u intervjuima taktički su razrađene kako bi se izoliralo sugovornike od bilo kakvih distrakcija koje bi odmakle fokus s njih samih. To je također pridodalo ciljanoj sporosti tempa i intimi koja je odgovarala mračnom sadržaju.

b) Produkcija

Veliki faktor bila je logistika. S obzirom na ograničeno vrijeme snimanja od sveukupno četiri dana, bilo je bitno razraditi raspored snimanja i pronaći adekvatne prostore, a s time i postaviti ozvučenje, kamere i ostalu opremu pravovremeno, uz dodatan period predodređen za testiranje. Što su tenzije jače, film je više tendirao ka krupnim kadrovima da bi se naglasile ekspresije lica i nagli skokovi s jedne osobe na drugu koji su primjetniji što je plan bliži. S vremena na vrijeme prelazilo se na glavnu kameru koja je prikazivala total kako bi se gledatelja vratilo u ulogu promatrača i stvorilo nelagodnu situaciju kao podsjetnik da se radi o šest osoba koje raspravljaju o izrazito traumatičnoj i osobnoj temi. Prelaskom na total gledatelj se prisjeća da ne gleda

igrani film u kojemu su tenzije inscenirane, već stvarne ljude koji pričaju o temama o kojima imaju izrazito snažna mišljenja. Tek se u post-produkciji ustanovilo kako sadržaj prilagoditi vizualima, no također i kako obogatiti sadržaj vizualnim elementima i prijelazima koji olakšavaju gledatelju da prati radnju. S obzirom da prethodno predstavljen sadržaj oscilira od snažnog emotivnog naboja do tenzija na panelu, bilo je bitno koristiti se izmjenama planova, naročito krupnog i totala.

c) Post-produkcija

Post-produkcija je isprva zamišljena puno strukturiranije, prema očekivanim standardima pripreme scenarija, odabira glazbe i same montaže. Predviđeni koraci uključivali su pregled snimaka i tonova, izradu shotliste i transkripta, odabir sadržaja, izradu više verzija scenarija te provedbu montažnog procesa u više faza kako bi se svi materijali mogli pregledati pravovremeno. S obzirom na vremensko ograničenje, takav plan nije bio izvediv te se struktura djelomično raspala, ostavljajući osnovne obveze improvizaciji.

4.3 Sinopsis

Ratno stanje oduvijek je bilo izazovno za medijsko praćenje i sigurnost novinara-reportera. Unatoč tome, brojni novinari osjećaju da je njihova dužnost baciti svjetlo na razvoj događaja i prenijeti građanima čim točniju sliku. Umirovljeni ratni reporteri iz Domovinskog rata i oni koji trenutno prenose vijesti u Ukrajini sastali su se s ciljem rasprave o struci u kojoj su se svojevremeno ili igrom prilike pronašli.

5. Scenarij

Poveznica za pregled audiovizualnog rada:

<https://www.youtube.com/watch?v=XM09tKzRAbY&t=472s>

Autorice: Lana Horvat (novinarka), Nina Batinić (snimateljica i montažerka)

Naziv dokumentarnog filma: Not a normal job

VIDEO	AUDIO
-------	-------

<p>Maja na terasi kafića sa poznanicom</p> <p>Razgovara s konobarom i ženom</p> <p>Maja mazi psa</p>	<p>IT ton:</p> <p>Maja Sever u razgovoru s poznanicom/prijateljicom dok sjedi na terasi kafića</p>
<p>Maja u studiju</p> <p>POTPIS</p> <p>Maja Sever</p> <p>Novinarka HRT-a</p>	<p>TON: Ja se zovem Maja Sever i ja sam novinarka Hrvatske radiotelevizije. Od 1990. godine kada je bio rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini za HRT sam izvještavala sa brojnih ratnih terena.</p>
<p>Natalya se namješta u studiju</p> <p>POTPIS</p> <p>Natalya Sokyrchuk</p> <p>Natalya sjedi u studiju dok joj namještaju bubicu</p>	<p>TON: My name is Natalia, my surname is Sokyrchuk, I used to live in Kyiv, but now I live in L'viv. I'm a journalist, I'm an observer in news agency 'Glavcom'.</p>
<p>Natalya sjedi u studiju</p>	<p>TON (Lana Horvat): Would you prefer working a normal job?</p>
<p>Naslov 'NOT A NORMAL JOB' na crnoj pozadini</p>	<p>Glazba</p>
<p>Maja Sever u studiju</p> <p>POTPIS</p> <p>Maja Sever</p> <p>Novinarka HRT-a</p>	<p>TON: „Mi 30 godina nakon rata najbolje znamo koliko je rat odvratan. Moji prijatelji leže gore na Mirogoju bezveze. Zašto? Zbog čega su poginuli? Zbog ono nekakvih ono političkih prepucavanja. Biti u ratu je odvratno. I ono što si stariji to vidiš koliko je to, mislim u početku si, stvarno si lud i misliš da ti se ništa ne može dogoditi. Da te ne može pogoditi metak i da te ne može grnut granata. A može se sve to dogoditi i sve se to događalo. I mojim prijateljima i mojim poznanicima i ljudima pokraj mene.</p>

	Sad, da li ja imam neke posljedice? Pa ne znam ti reći.“
Natalia u studiju POTPIS Natalya Sokyrchuk	TON: „I used to write political articles, articles on some medical topics, some social topics maybe economy but after the war started I started to write either a political articles or the life stories of people who immigrated somewhere, who relocated somewhere, who suffered from war, that's very personal stories.“
Okrugli stol u dvorani Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Za stolom sjede ukrajinske novinarke: Natalya Sokyrchuk, Tetyana Kaushan, Tetyana Velyka, a nasuprot njima sjede hrvatski ratni reporteri: Drago Hedl, Elizabeta Gojan i Maja Sever Maja Sever za okruglim stolom krupni plan POTPIS Drago Hedl POTPIS Elizabeta Gojan	TON (pitanje novinarke): „What are the qualities of good war reporter?“ „ Journalist is a journalist and always a journalist and there is no difference between journalist and a war reporter. We have to be professional, we have to be objective and we have to report about the truth.“ „The truth is sometimes, well looking from 30 years, what was 30 years ago, maybe now it will be a little more different than then.“ „When I went with the fighters on the frontline, they said to me just wear something wich is similar to the soldiers because when they see that you are civilian

<p>POTPIS Tetyana Kaushan</p> <p>Elizabeta Gojan krupni plan</p>	<p>and that you are the press they will shoot at you“</p> <p>„Yeah. Our colleagues near the border in Sumy region don't use this press because it's very dangerous“</p> <p>„So everybody are going to the shelter, and we are going to the street.“</p>
<p>Arhivske snimke iz Domovinskog rata</p>	<p>IT TON</p>
<p>Natalya u studiju</p>	<p>TON: I know that I just must do it. I can't say that I like it, no, it's really very painful, because each story comes really close to my heart. There are some articles, I remember that I wrote them and I was crying. But anyway, that's my job and I have to do it.</p>
<p>Natalya snimljena krupnim planom za okruglim stolom</p> <p>Maja snimljena krupno, kima glavom</p> <p>Total cijele grupe za okruglim stolom</p> <p>Krupno snimljena Elizabeta Gojan</p>	<p>TON:</p> <p>„It's hard to impress the audience from other countries by photos for example. They see, yes they are awful, they're cruel, they're bloody but they see them from day to day from to week, they stop understanding what does it mean for us.“</p> <p>„I went to the cemetery, in which were many Ukrainian flags, which is the sign that there are so many people just buried, like, months ago, and so many people still missing. And I saw on that graveyard one family, like one old lady, one younger, and one kid. They</p>

	were at the grave of his father, brother, and son.“
Natalya u studiju polutotal	TON: „That was in the middle of a summer night. We heard the alarm, and in Telegram channels, we read that there is a missile attack, rocket attack, and a little bit later i have read that the rockets are in L'viv. I asked, I told my husband and my son to go to the bathroom with me, we went there, and when we were in the bathroom, we heard the sound of one rocket, which was above our home, above the building where we lived, and we heard the sound of the broken glass. After that, my husband went into the room and he said that the window is broken. But I'm still, I was still watching in Telegram and I saw that there are two more rockets in L'viv. And then I don't know I prayed and there was one moment when I understood that we must go to the shelter. And just in a minute there was a rocket strike to our building and our floor and the third floor was absolutely destroyed.“
Natalya snimljena krupnim planom	
Natalya iz polutotala	
Odlazi iz kadra kako bi se primirila	„You feel that you are in some kind of nightmare and you can't wake up. Oh, I'm sorry (starts crying).“
Vraća se u kadar na početno mjesto	TON (novinarka): „We are really sorry, we didn't mean to make you cry and we promise

<p>Snimljena krupno</p>	<p>there's like three more questions and they're not so emotional.</p> <p>„Okay, I'm sorry, I just can't forget it.“</p>
<p>Okrugli stol, u kadru svi novinari</p> <p>Natalya snimljena bliskim planom</p>	<p>TON: „You mentioned something about turning off your emotion and that is my next question actually. Have you developed any kind of defense mechanism while reporting on war?“</p> <p>„When I found myself in country without war, I realized how bad everything's going at home.“</p>
<p>Maja Sever, krupni kadar</p>	<p>TON: „But I fully agree with you that some kind of protection mechanism is to pretend you live a normal life.“</p>
<p>POTPIS Maja Sever Novinarka HRT-a</p> <p>Snimke s Tik Toka</p>	<p>TON: „Početak rata u Ukrajini i lajv rat na Tik Toku je bilo nešto ono naj strašnije što sam ja ikad u životu vidjela.“</p>
<p>POTPIS Maja Sever Novinarka HRT-a</p>	<p>TON: „Taj ulazak u rovove i u tenkove i u pogibije i u eksplozije uživo ili u snimkama na društvenoj mreži iz ruku tih mladića koji su kao topovsko meso poslali na prvu liniju fronte, je za mene bio nešto ono veći šok od najrealnijih filmova ono ultrahollywoodske produkcije.“</p>
<p>Izmjena širokih kadrova panela i krupnog kadra Drage Hedla</p>	<p>TON: „In every country you can find a Schindler. You know that movie Schindler</p>

<p>POTPIS Drago Hedl</p>	<p>List? Each country some Schindlers exist. I'll try to explain the situation I mentioned in the hospital where some soldiers came from the war and I met a man who was laying on the bed. I didn't see his legs, his arms. He didn't have legs or arms and I talk to him, I ask him... It was stupid to ask him 'How do you feel?', I mean he was almost torso, you know. But I was surprised when the guy from the hosšpital came and said 'we will beat all the Serbs, fuck them, you know, we will kill them all.' But the guy who was laying on the bed, who did have legs and arms, he told 'Well, don't do that. Don't do that. The hate doesn't produce nothing good.'. After the war, when I saw what some Croatian soldiers did to the Serb civilians in Croatia, I don't think that all the Serbs are same.“</p>
	<p>TON (novinarka): „All Russians are the same.“</p>
<p>POTPIS Natalya Sokyrchuk</p> <p>POTPIS Elizabeta Gojan</p> <p>POTPIS Natalya Sokyrchuk</p>	<p>TON: I think that the person who has a russian passport can't be nice.“</p> <p>TON: „Why?“</p> <p>TON: „Because uh of course we can't uh choose the place to be born, we can't choose our parents but we can choose our passports.“</p>

<p>POTPIS Elizabeta Gojan</p> <p>POTPIS Natalya Sokyrchuk</p>	<p>TON: „Okay, so you think that the decision of the denazification of Ukraine, which was made by one man and his supporters, of course, in Kremlin, is the thought of some plain Russian boy in the border with Ukraine?“</p> <p>TON: „If you asked me the same question in the first month of the war, I would agree with you, absolutely. But, when I read in publics and Telegram and Facebook and so on, the reactions of Russian civilians to the death of Ukrainian children, yeah, I think all of them are guilty. Those who are not are not in Russia now and do not have Russian passports. If they do, so they agree.“</p>
<p>POTPIS Maja Sever Novinarka HRT-a</p>	<p>TON: „Kad čujem građansko novinarstvo, mi krene ovako jedno oko titrati. Ja smatram da i vi i ja smo se školovali, vi se još uvijek školujete, a ja se cijeli život pokušavam dodatno educirati i pratiti razvoj, što tehnologija, što medija, što novinarstva, kako bi profesionalno u skladu sa našim normama izvještavala onako pošteno i profesionalno naše građane.“</p>
<p>POTPIS Natalya Sokyrchuk</p>	<p>TON: „Well, war reporters are very special people indeed. They are very high self-motivated and they can tell you things that</p>

	<p>no one else can do there are some things that you can learn only from them it's not about some statistics and some numbers it's about the mood of the soldiers, it's about their thoughts, it's about the atmosphere, that can be retranslated only by videos, by photos or by official sources. That's something between the information and the feeling.“</p>
<p>POTPIS Maja Sever Novinarka HRT-a</p>	<p>TON: „Jednostavno – ljudi moraju znati istinu. Kada bi ugasili svjetla i kada bi ukinuli ratne reportere i ljude koji riskiraju svoj život kako bi izvijestili o događanjima na ratnim terenima onda bi se zaista moglo događati još puno puno puno gorih stvari. Morate znati da kroz povijest su neke fotografije... jedna fotografija je znala promijeniti tijek povijesti, pregovora, političkih dogovora. Od Vijetnama do vjerojatno i ovih ratova u kojima mi živimo. I tko bi prenio tu fotografiju ili tu snimku da nema ratnih reportera.“</p>

6. Rasprava Bitno je naglasiti da je čitav proces od pretprodukcije do post-produkcije trajao niti sedam dana zbog sudjelovanju na radionici dokumentarnog filma i logističkim poteškoćama van kontrole autorica. Tijekom procesa izrade došlo je do značajnog broja promjena, a najveća prepreka je svakako bila nedostatak vremena radi čega je post-produkcijski proces bio dominantno improviziran i obavljen u dan i pol.

6.1. Izazovi u pripremi

S obzirom na tematiku, često iskorištavanu u propagandne svrhe, prikaz sadržaja u audiovizualnom kontekstu je bio najveći izazov. Davanje narativa audiovizualnim komponentama ključni je element, stoga je nemoguće raspravljati o produkciji bez kratkog spomena sadržaja. Iako kasnije spominjana rasprava o Rusima tijekom panel rasprave daje prostora gledatelju da donese svoju procjenu, način na koji je post-produkcijski obrađena i na koji način su sudionici prezentirani kroz montažne odluke prikazuje jedan predodređeni stav koji su autorice htjele predočiti.

Isprva je dokumentarni film trebao biti baziran na prethodno snimljenim snimkama ukrajinske djevojke koja je pronašla posao u redakciji 24 sata pri početku rata. Nakon pregleda sadržaja, došlo je do zaključka da se film mora u potpunosti izmijeniti i sadržajno i po pitanju formata, stoga je isprva glavna sugovornica u potpunosti isključena iz filma, a time i dva obavljena snimanja s njom, na što se utrošilo dosta vremena, posebice za restrukturiranje čitavog filma i njegovog fokusa. Razlog je ležao u problemu pronalaska singularnog fokusa filma jer je sugovornica odstupala od drugih sudionika koji su ratni reporteri te imaju radno iskustvo na terenu ili u zemlji ratovanja. Stoga, iako svakako zanimljiva osoba sa zanimljivom pričom, nije se uklapala u čišći fokus filma – ratno izvještavanje.

Samo istraživanje u pretprodukcijskoj fazi nije bilo aktualizirano na zadovoljavajućoj razini, odnosno nedovoljno za kvalitetnu produkciju. S obzirom da se obuka i istraživanje provodilo tijekom radionice dokumentarnog filma, objašnjene su osnove šest pristupa pripovijedanja prema Nicholsu te načini podjele filma kroz različite dijelove. Ovo je bio prvi susret autorica s teorijom dokumentarnog filma što je značilo da je bilo potrebno oslanjati se na osnovne bilješke i improvizaciju kroz spajanje sadržaja i produkcijskih elemenata u pretprodukcijskoj fazi.

S obzirom da se radi o dokumentarnom filmu, bilo je gotovo nemoguće planirati bilo što povrh osnovnih informacija koje su unaprijed dane, poglavito za ukrajinske novinare, a koje nisu značajno utjecale na razvoj i plan sadržaja. Zbog manjka vremena nije bilo moguće niti napraviti scenarij unaprijed, pa čak ni imati popis snimljenih kadrova kao referencu za brže snalaženje. *Storyboard* i dijelovi filma planirani su na ploči u kratkim crticama te je većina produkcije dogovorena oralnim putem kroz dva dana uz asistenciju mentora, što je, naravno, otežalo stabilnost dogovorenih ideja. Najveći problem je svakako nedostatak znanja kako će sve izgledati tijekom produkcijskog procesa jer je sama produkcija izrazito ovisila o sadržaju.

6.2. Produkcijski izazovi

Najveći izazov u tehničkom smislu svakako su bile scene panela. Prostor je trebalo postaviti u 30 minuta, uključujući kamere, rasvjetu i ozvučenje te je sa svakom komponentnom pokoja stvar pošla po krivu zbog kvalitete opreme i nedostatka vremena da se sve dodatno testira. To na kraju nije imalo značajan utjecaj na finalni proizvod koliko je, primjerice, neprimjeren i nezgrapnan prostor koji je degradirao vizualnu komponentu filma. Dijelovi audiovizualnog pristupa koji su se mogli predodrediti u stadiju pretprodukcije (primjerice, rasvjeta, ozvučenje, pozadina, planovi i slično) uspješno su provedeni tijekom stadija produkcije. S obzirom na neočekivane promjene u sadržaju i zbog manjka informacija o panelistima, planovi za post-produkciju morali su se značajno promijeniti.

6.3. Odluke u post-produkciji

S obzirom da je raspored snimanja koji je ovisio o dolasku Ukrajinaca ostavio malo vremena za pripremu pred post-produkciju, prva verzija scenarija u montaži nije bila funkcionalna, što je značilo da se čitav film morao improvizirano, po sjećanju i intuiciji iznova montirati. Unatoč značajnom broju uložениh sati u spajanje sadržaja, bio je predugačak i monoton, stoga je glavni zadatak bio smanjiti nekoliko sati snimljenog sadržaja te ga kondenzirati u 13 minuta, imajući na umu da sve replike izrezane u montaži moraju imati poveznicu s prethodnim sadržajem, čak i kada u stvarnosti nije bio izrečen u direktnom slijedu. Povezano s time, u post-produkciji je bilo izazovno montirati s tri snimke i tri tona s panela koji se preklapaju, no svakako zanimljivo iskustvo. Usto, kako bi se panel rasprava kvalitetno provela bilo je nužno razraditi kadrove na sve tri kamere kako bi se s lakoćom sinkronizirale, unatoč konstantom prelasku u drukčije planove kako bi se popratile značajne izjave. U produkcijskoj fazi bilo je ključno da sve tri kamere funkcioniraju sinkronizirano, što je stavilo pritisak na snimatelje.

7. Zaključak

Zahvaljujući aktivnom radu u pretprodukciji, osmišljeno je dovoljno verzija kako bi autorice imale kohezivan i naposljetku sinkroniziran stav o okvirnom sentimentu filma i njegovom izgledu u načelu. S druge strane, bitno je naglasiti ključnu komponentu timskog rada koja je u ovom slučaju razumijevanje i nadogradnja ideja.

Dok su se autorice finalno složile oko većine ideja, kreativni proces izgledao je znatno drukčije kod obje te se nije nadograđivao, već išao u različitim smjerovima, što u krajnju ruku možda i nije najgori rezultat ako ga promatramo kao funkciju đavoljeg advokata.

Glavni zaključak je da nije nužno samo filmu dozvoliti da 'diše', već i samom procesu kreiranja filma. Postoji više izvora nezadovoljstva radom koji primarno dolaze od nemogućnosti kvalitetne analize potreba i funkcionalnosti određenih elemenata pri procesu post-produkcije zbog vremenske ograničenosti. Format kao takav nudi nevjerojatnu slobodu, no ta sloboda dolazi i s posljedicama stoga je nužno razumjeti kako uokviriti tu slobodu u jednu smislenu cjelinu.

8. Popis literature i izvora

Stojanović, D. (1978) *Teorija filma*. NOLIT: Beograd.

Bontridder, N. i Pouillet, Y. (2021). *The role of artificial intelligence in disinformation, Data & Policy*, Cambridge: Cambridge University Press

Documentary Film Academy (2024) *Master the Art of Documentary Storytelling in Three Acts*. <https://www.docfilmacademy.com/blog/master-the-art-of-documentary-storytelling-in-three-acts> (pristupljeno: 31.8.2024)

Factual America (2024) *12 Documentaries on War Correspondents That Reveal the Reality of Conflict Reporting*. <https://www.factualamerica.com/frontline-footage/12-documentaries-on-war-correspondents-that-reveal-the-reality-of-conflict-reporting> (pristupljeno: 6.9.2024)

Foley, C. (2015). *An analysis of American propaganda in World War II and the Vietnam War*, Bridgewater: Bridgewater State University.

Zisimopoulou, K., & Fragkiadakis, A. (2011). *Modes of Repetition, Olympia II by Leni Riefenstahl: Riefenstahl's Athletes and the Image of Propaganda Space*. *International Journal Of The Image*, 1, 169-193.

Marley, K. (2017). *The Art of Fact: An Exploration of the Relationship between Theory and Practice in Documentary Filmmaking*. Liverpool: Liverpool John Moores University (United Kingdom).

Rabiger, M. (2014). *Directing the documentary*. Routledge.

Summary

'Not a normal job' deals with the topic of war reporting and its evolution through the 30-year gap from the Balkan Homeland War to the current war in Ukraine. The goal was to show a

unique side of war from the perspective of those who portray it. The choice of a short documentary film as a format was made so that the content would be authentic and personal, while at the same time informative. Over the last two years, a large number of citizens have gone through an oversaturation of war content, which is mostly short-form and primarily informative. With the documentary film as a format, we wanted to achieve a different dynamic and gain an insight into the perspective of those closest to the battlefield who did not participate in the war, with an emphasis on the personal and subjective interpretation of the profession. The paper focuses on the justification of production decisions and the impact, as well as the role of the director's setting of the narrative. It is studied how and why the classical narrative structure and reflexive and performative storytelling approaches best suit the war theme and how it fits into the author's vision. It starts from logistical settings such as finding a location, choosing a sound system and framing plans in order to achieve a certain ambience suitable for the theme. Post-production elements partially planned in the pre-production phase proved crucial to portraying the war reporters' stories, therefore every second allocated to silence, background sounds or music was strategically incorporated to allow the film to breathe rather than the weight of the content becoming too intense for the viewer. Finally, the paper focuses on numerous challenges that occurred in the entire process from pre- to post-production, the most prominent of which is the time limit.

Keywords: war reporting, Ukraine, Homeland War, war, war reporting, documentary film, production, editing, audiovisual format

9. Prilog 1 – Treatment: Intervju s Majom Sever

Pitanja – Maja Sever:

1. Kakva je bila dinamika Hrvatska – Srbija tijekom rata? Translatirajmo na dinamiku Ukrajina – Rusi.
2. Opiši nam atmosferu uoči početka rata.
3. Kako si ušla u ratno izvještavanje?
4. Kako si se nosila s tim poslom s obzirom da si bila jako mlada?
5. Kad si krenula s novinarskom karijerom, jesi li mislila da ćeš se tako brzo baviti takvom temom? Jesi li mislila da ćeš biti ratna reporterka?
6. Rekla si nam da se više nikad ne želiš time baviti, ali puno reportera osjeća “dužnost” da to radi. Zašto?

7. Jesi li tada mislila da je tvoja dužnost bila obavljati takav posao?
8. Koja priča ti se najviše urezala u sjećanje?
9. Otkuda dolazi emotivna distanciranost i kako ju uopće postići?
10. Jesi li tada htjela imati normalan posao?
11. Zašto trebamo ratne reportere?
12. Što misliš o građanskom novinarstvu?

10. Prilog 2 – Transkript intervjua s Majom Sever

TRANSKRIPT – Maja Sever

Možete li nam povratiti samo za jednu godinu?

O[n je povratio za report, treba da gledamo...

Pa možda jesu, ali ja tad još nisam radila za informativni program pa ne znam. Ali dobro, prvi put u životu čujem za ovo. Mislim ja to nisam nikad u životu vidjela.

Nije baš da bih htjela opravdavati Tomislava Marčinka, ali realno ja u kolovozu 1991. nisam još bila ratni reporter.

Ali moram priznati da ovo čak nikad u životu nisam čula da su oni ovako nešto poslali. Ne. A ko to tvrdi? A ko su autori knjiga? I tako su.

Da, da, da. Ček sam da vidim baš šta tvrdi.

Nikad čula. Što mislim ne umanjuje... Do not use terms chetniks and extremists, but only Serbs terrorists.

Mislim, ok, to mnogi su koristili terms chetniks. Do not call UNOA, anonimic Serbs for Communist Art of...

Dobro. Mislim, Tena vjerojatno zna, ali ona Tena je vjerojatno tad bila zaposlena.

Dobro, Tena možda je, ja kažem, ja sam iskusila svakako ratnu cenzuru,

kao što su svi ratni izvjestitelji iskusili, ali jednostavno vrlim lakim pregledom izvještaja iz rata.

Možete utvrditi da se mnogi onda nisu držali ovih preporuka urednika, jer mnogi repreteri su zvali UNOA, UNOA, i ček sam da vidim dalje.

I četnike, mislim, sam, ja znam trojicu koje su zvali četnici, a ne srpski teroristi. Samo malo da vidim dalje.

Ok. Dakle, ja nikad u životu nisam četnika. Ne mogu reći da sam vidjela te upute, moram priznati. Tebi vjerujem, ali isto kao što kažem, ja u ljetu 1991. još nisam bila ratna reporterka.

Došla sam tek kasnije i što apsolutno ne umanjuje ratnu cenzuru u kojoj mi je radio, javni medijski servis i HTV u tim godinama.

Da, da, da, dobro. Mislim, ja ne mogu sad lagat, ne mogu ja sad reći da sam ja vidjela ove upute. Ja ih stvarno nikad u životu nisam vidjela.

Moram priznati da ne znam, baš ono, nemam pojma. Mislim, ja sam iskusila u raznim oblicima baš to, to je baš ono, ratna cenzura.

U krajem slučaju izvišta iz rata su morali proći vrlo često kontrolu ljudi koji su u vojsci bili zaduženi za, pa reći ću, kontrolu, a i uradnici, odnosno baš taj Tomislav Marčinko, isto to. Ali lagala bi. Ne mogu ja sad izmisliti, jeje, ja sam to vidjela.

I ja to nisam nikad u životu vidjela, ali naravno te ni vjerujem.

A mislim, ja sam u početku rata imala 19 godina. Dakle, bila sam puno mlađa od vas.

I ono što je činjenica, i ja i moja obitelj zapravo, prvenstveno moj deda koji je bio i politički zarobljenik u komunističkim vremenima, zatvorenik, u zatvoru je bio.

Smo ono, nekako priželjkivali nekakvu demokraciju, više stranać je. On je bio osnivač prve političke stranke koja nije komunistička partija.

I mi smo se nekako zapravo nadali nekakvoj samostalnosti Hrvatske. I nadali smo se ocijepljenju od Jugoslavije.

A tada osjećalo se da to neće poći tako mirno. No ja nisam, mislim, ja jesam bila slična.

Ja sam bio s njim aktivna u tim nekakvim, i pratila sam njega u tim nekakvim političkim previranjima, sastavcima, protestima i takvim stvarima.

Ali nisam baš bila dovoljno pametna i dovoljno zrela da bi znala procijeniti da će to zaista završiti se ratom. A s druge strane imala sam 19 godina kada se nisam baš bavila isključivo time.

Niti sam se bavila novinarstvom, niti sam se bavila nečim što bi bilo usko povezano sa takvim predviđanjima.

I onako, stari ljudi bi bili ož, kao nije to dobro, neće to dobro završiti, ali mi smo zapravo imali entuzijazm toga da i želju da se Hrvatska ocijepi od Jugoslavije i da Hrvatska bude samostalna država.

Ja se sjećam kad su počele protjerivanja ljudi u Almašu i dalje, i ono užasnog šoka i šoka moje obitelji i tako toga svega.

I ono užasnog šoka i šoka moje obitelji i tako toga svega.

I zapravo u tim vremenima je onako bilo, pa gotovo meni koja sam tad bila, ne znam koji, prva godina faksa možda, zapravo strašno da iz nekakvog normalnog odrastanja i normalnog gradskog odrastanja se počinju događati stvari u kojima ljudi odlaze u rat.

Nismo imali pojma šta je rat, nisam nikad u životu vidjela, ne znam, ono, tank.

Tako da, to je bilo zaista ono, pogotovo za nekog tako mladog, ono, nevjerovatno da se takve stvari mogu događati. Nažalost, vrlo brzo smo vidjeli da mogu.

Pa ja sam radila, ja sam radila na trećem programu, dječjem programu, nekakve dječje emisije i nekakve emisije za mlade, ono, nešto.

To je, treći program nije bio kao sad, treći program je bio ovo, kao TV student zapravo. Iako je bio učen.

To je bilo unutar HRT-a. I onda kad je počeo rat, onda su zamračili grad, nismo smijeli izlaziti, ono, strašili su nas time da će nas snajperi pogoditi.

I onda sam ja, sam zapravo se javila uredniku informativnog programa, ovom Marčinku, i rekla sam da je, e, naš program su ugasili, jer su ugasili sve druge programe osim prvog.

Nije bilo više, uopće drugih programa.

Što je pogođen je repetitor, i ono, nije niko snimao emisije o, ne znam, punk bendovima.

I onda sam ja rekla da u principu, ono, smo, sam ja i ta cijela ekipa na raspolaganju.

I on je mene poslao u rujnu, krajem rujna, u Sisak. I ja nikad neću to zaboraviti. Ja sam stvarno bila doslovno mlađa od vas.

Dosta mlađa od vas. Da. Mlađa čak i od tebe koja imaš 22 godine. Imala sam tek na vršinih 20.

I onda je, ovaj, išla sam sa pokojnim Joškom Martinovićem i Silonom Endžušićem. U Sisak, gdje je bio kao studio banija.

Pojma nisam imala, nisam... Ma jasno, bila sam prije u Sisku jer sam igrala odbojku. I nikad neću zaboraviti. Oni su meni izgledali kao Kristijan Amanpur, njih dvoje.

I bilo mi je strašno jer smo stali u jednom selu prije Siska, gdje je onda... Ja sam rekao, zašto smo stali? Onda je Joško rekao, pa zato da vidimo da li bombardiraju Sisak ili možemo proći.

Užasno mi je bilo i užasno sam se bojala. I ono, mislio sam da si bačović. Bila sam dva tjedna na terenu i rekla sam, gotovo idem doma. Ne želim ni rata, ni ničega.

I onda je tad još vodio centar Denis Latin i on mi je nazvao kao ću ćući u drugoj rundi. I onda je bilo mi neugodno reći da neću. Ono kao, ispriču kukavice.

I onda sam tak jedan, drugi, treći teren. Nakon toga sam išla na druge terene. Ja nisam znala napraviti reportažu. Ja kad su oni meni rekli da moram napisati vijest 5W,

za onaj, fono vijesti smo mi to zvali. Jer sa telefonom si zapravo se uključio i rekao 5W. Pa ja sam to po sat i pol tih 40 sekundi teksta pisala.

Mislim, nisam imala nikakvog ni iskustva, ni znanja, ni ničega. Odvratno, odvratno, odvratno. Mrzim rat. I tako sam ostala četiri godine.

Ma gledajte, rat je odvrat. Svaki rat je odvrat. I nažalost, kad je počeo rat u Ukrajini, ja mislim da se većina ljudi starija od 40 godina

samo tog jutra pomislila, majko, Milana je opet. Mi 30 godina nakon rata najbolje znamo koliko je rat odvrat.

Moji prijatelji leže gore na mirogoju, bez veze. Zašto? Zbog čega? Zbog čega su poginuli? Zbog ono, nekakvih ono, političkih prepucavanja. Biti u ratu je odvratno.

I ono što si stari, to vidiš koliko je to. Mislim, u početku si, stvarno si lud i misliš da se ništa ne može dogoditi. Da te ne može pogoditi metak i da te ne može grnuti kranata.

A može se sve to dogoditi. Sve se to događalo. I mojim prijateljima, i mojim poznanicima, i ljudima pokraj mene. I sad, da li ja imam neke posljedice?

Pa ne znam ti reći. Možemo to pripisati. Sto stvari se može tome pripisati. I to je odvratno. S druge strane, 30 godina nakon rata, ja živim lijep, miran život.

Imam divnu obitelj. I imam snage za pokušavati dalje promijeniti svijet. Jedino što sigurno znam, i što sigurno nekad neću prestati govoriti, da je rat odvratn.

I da to, da nekog koji ima 20 godina, koliko sam imala ja, ili moji prijatelji iz razreda koji su bili u rovovima i ginuli,

jednostavno izgube život zbog nečega što se moglo sigurno dogovoriti za pregovaračkim stolom i što se sigurno moglo sa mudrim i pametnim političarima dogovoriti, epa, to je činjenica. I to mislim o svim ratovima.

To je, nažalost, moram reći, dolaze nam dragi ljudi iz Ukrajine, smatram da je strašno što se njima to događa, i da kad prođe 30 godina će sigurno kao i mi danas se pitati ono,

jel se moglo izbjeći? Gledamo koliko ljudi je poginulo, koliko je samo novinara poginulo u ratu na Bliskom istoku. Sto ljudi je izgubilo živote. Nema više ništa.

Moji prijatelji iz razreda ili moji tuna koji su poginuli 1991. Nema više. Oni leže na mirogoju. Nema ničeg. Nema djece, nema snimanja emisije za TV Student.

Nema krafni, nema ničeg. Gotovo je. Čemu? Tako da... Da li imam posljedice? Vjerojatno imam. Vjerojatno svako ima.

Ali najveća posljedica je da ću uvijek i svaki put reći mrzim rat i rat je odvratn.

Prikazati to.

Jesi li ti imala te neki unatoč gađenju, znači to je situacija, moment gdje si se osjećala dužno biti novinarka u toj situaciji? To je naš posao.

I naš posao je da izvještavamo i iz ratova. Jer da ljudi ne izvještavaju iz rata u Ukrajini i izvještavaju iz rata u Palestini i da ljudi nisu izvještavali iz rata u Hrvatskoj ili u Bosni i Hercegovini,

istina se ne bi saznala. I zato je novinarski posao toliko važan i vrijedan.

Imamo jednu drugu perspektivu pogotovo kada je pogođena država iz koje je novinar. Dakle, u Hrvatskoj je rad bio u Hrvatskoj.

I tu čak možemo govoriti o nekakvom dužnosti da širiš istinu, da izvijestiš o istini.

Imamo drugu situaciju da novinari idu u druge ratove isto tako sa novinarskim porivom da se čuje istina i to je izuzetno važno.

Da toga nema, mnogi diktatori, mnogi zločinci bi mogli raditi puno, puno, puno više toga.

I to se ne bi znalo i često ne bi odgovarali da nema novinara i novinarki koji izvještavaju o tome. Da li bi ponovo išlo u rad?

Pa ne bi. To sigurno. Kad je počeo rat u Ukrajini, ja sam se ponovo javila da pomognem svojim novinarskim radom, ali isto tako sam rekla da ja u novi rat ne mogu ići. Ja sam prošla rat u Hrvatskoj, ja sam prošla rat u Bosni i Hercegovini i četiri godine sam bila na fronti, frontama i ne bi više. Bila sam na granici.

Bilo mi je teško gledati ljudsku patnju, rijeke i rijeke ljudi koji dolaze bježeći od rata.

I ono zapravo jedino što sam isto tako tada osjećala, osim zaista velikog suosjećanja za te ljude, je i da nema ne vrijedi.

Dakle, ljudski život je najvrijedniji i nekakav ljudski mir je najvrijedniji i strašno je tragično to što dolazimo do te situacije da danas ljudi ginu, ljudi ginu u Ukrajini, ljudi ginu u Gazi.

Danas smo opet svjedoci besmislenog ratovanja koje će se ponovo završiti na nekakvom pregovaračkom stolu i nekakvim političkim dogovorima.

Dakle, dubinski, iskreno sam protivnik bilo kakve mogućnosti rata, ratnog sukoba i bilo čega, jer se odmah od 30 godina jako dobro znam da su ljudi koji su ostavili život u našem ratu, nema ih više.

A opet su se sve stvari dogovorili. Pregovorile ili šta god, kako god. I opet je bila nekakva politička odluka i dogovor.

Pa moram priznat da ja uopće se zapravo ne želim vraćati previše u to vrijeme. Ja sam u ratu stekla jako puno sjajnih prijatelja i prijateljica.

Ja imam jako puno uspomena koje nisu tako ružne.

Ljudi koji su mi pružili i pomoć i podršku i zaista se sjećam nekakvih ono i divnih stvari.

I divni ljudi zapravo koji su ono i dobri i pošteni i hrabri.

Mislim, imam stvari koje sam potisnula, ali koje su sigurno negdje ostale duboko u meni.

I bolne od toga da sam, ne znam, ujutro pila sa dečkima kavu, a da su popodne oni... njih osam poginulo jer je granata upala u njihovu sobu. A ja ih sve znam.

Dakle, nije nemoguće da rat ne ostavi... naravno da je ostavio duboke tragove.

Ali jednostavno u svemu u životu smatram da se na neki način mora nastaviti živjeti.

Imam divnih i prijateljstva i poznanstava iz tog perioda. Mnoge ljude sam naučila cijeniti i voljeti.

Smatram da su napravili velike, važne i hrabre stvari. I onda sam jednostavno odlučila nastaviti sa svojim životom.

Ne pozivam se na to vrijeme. Ne tražim nikakve zasluge za to vrijeme. Ne smatram da sam drugačija od bilo koga drugog zbog toga što imam taj

nekakav ratni staž i ratni put. I jednostavno nakon toga sam nastavila raditi. Da pače, počela sam zapravo opet od početka.

Od toga da sam pisala 5W, da bi mi moj urednik vratio 14 puta tekst i rekao ajde ponovo nije bilo dobro.

Dakle, uopće na nijedan način u svom životu poštujem ljude koji su stradali. Poštujem sjećanje na njih. Poštujem patnju.

Ali jednostavno sam nastavila živjeti. I smatram da mi je to jedna od dobrih stvari koje sam uspjela da nastavim. Imam nekad...

Nekad mi je smiješno kad me u mom budućem radu optužuju da mrzim Hrvatsku. Ili da nisam doma ljubila ili nešto slično.

Ali to se samo malo brkne, smije i nastavim dalje. Jednostavno, nažalost, to je dio našeg života. Kao što će biti dio života ljudi koji žive u Ukrajini.

I kažem, jedino zaista od čega ne odustajem da je rat zlo.

Nekima to postoji treba snimati još. I ne mogu se odmahnuti toga svjesni da se nešto događa.

Ali je jako zanimljivo koliko često ih to iskustvo pogodi da odu na kompletno suprotnu stranu.

Gdje više nemaju prirodne reakcije na smrt, na svjedočanstva kojima svjedoče.

Što misliš, kako funkcionira, kako dođe do tog emotivnog distanciranja? Pa, moraš znati da zapravo razgovaramo o dvije stvari.

Ja i ljudi ovdje su bili novinari ili want to be novinari u to vrijeme. Studentica novinarstva sam bila.

Koji su jednostavno izvještavali iz svoje zemlje pogođene ratom. Kolega ratni reporteri koji izvještavaju i iz drugih ratova, to je druga priča.

Ja se nikad ne mogu uspoređivati sa, ne znam, Zoranom Marinovićem koji je obišao ne znam koliko ratova kao fotoreporter. Jer to ja nisam.

Mislim, ja sam jednostavno izvještavala iz ratova na našim prostorima jer je to bilo tako. To je bilo takvo vrijeme.

Inače se ne mogu emotivno distancirati.

Bez obzira na to je li to ratno izvjestiteljstvo ili je to priča o dječaku koji iz Ukrajine koji vježba džudo u hrvatskom džudoklubu.

I ja znam da to je možda... Možda moj nedostatak. Ali ja isto tako mislim da su novinari...

Ja mi mislim da su novinari i novinarke oni ljudi koji su odlučili tim poslom mijenjati stvari na bolje. I da ih u taj posao nije posao nego poziv.

I da ih zapravo vodi strast. I da zapravo raditi taj posao moraš i možeš jedino ako imaš tu strast u sebi za napraviti stvari boljima.

I zato... To je moj stav. Možda nije by the book. Možda će vaši profesori reći drugo.

Ali ja zato nemam problem s time ni da se emotivno dam u priču.

Ne znam kako biti objektivan promatrač i promatrati patnju. Te zapravo nemam odgovor na tvoje pitanje. Ja ne mislim da...

Kad gledaš kroz objektiv možeš napraviti zid i ne suživiti se sa pričom. Ja nisam takva. Ja nisam takva bila.

Nikad sam bila ratna izvjestiteljica. I cijeli svoj novinarski život jednostavno nisam...

Ne mogu se odvojiti od emocija i onoga što zapravo radim. Tako da ne znam ti odgovor na to pitanje.

Misliš da li bi išla u rat? Ili... Bila bi bila ratni reporter tada? Jel to bila svjesna odluka?

Jel bi odlučila želimo onom poslu, a ne želim? Pa... Mislim gledaj, ja uvijek imam...

Ja od kad sam bila puno mlađa uvijek nešto moram. I nešto... Moram. Kako da kažem?

To je dio mog karaktera. Da li bi ja birala da ostanem, ne znam, raditi nešto drugo ili samo studirati, poznavajući sebe i svoj karakter, mislim da ne bi. Mislim da sam uvijek...

Imam taj nekakav poriv. Ja sad, kad ujutro pročitam da je odsvanuo novi grafit na Mimari, sjedem na biciklu sa svojim aparatom

i odem to poslikat i pošaljem i kolegama ili objavim na društvenim mrežama. Jer imam jednostavno taj drive.

I da li bi da imam 20 godina ponovo i da se to događa, išla izveštavati, bi.

Mislim, kao ja od 52 godine, naravno da ne bi. Kao ja sad i dalje ne bi išla više u nijedan rad.

Ali kao ja sa 20 godina, sigurna sam da bi. I nisam sigurna ni da bi ja kao 52-godišnjakinja da se tu negdje blizu nešto događa.

Ipak na kraju opet ne bi otišla. Ali baš u druge ratove, to mi je too much. Je li to odgovor na tvoje pitanje?

Ono što je danas dosta prisutno je da imamo građansko novinarstvo, tako reći. Dakle, imamo društvene medije i mreže gdje će ljudi objavljivati, recimo u Ukrajinu sada, se koristi od TikTok dosta često da bi se prenosila bombardiranja, napadi i slično. Misliš li da je to dobra ili loša stvar?

Je li možda nešto izlučeno? Pa ovako, prvo moram priznati da s pozicije profesionalne novinarke, kad čujem građansko novinarstvo, mi krene ovako jedno oko titrati. Ja smatram da i vi i ja smo se školovali, vi se još uvijek školujete, a ja se cijeli život pokušavam dodatno educirati i pratiti razvoj što tehnologija, što medija, što novinarstva, kako bi profesionalno u skladu sa našim normama izvještavala onako pošteno i profesionalno naše građane. Kao što ne može svako biti doktor, tako ne može svako biti i novinar. Odnosno, može ako se školuje.

Novinarstvo, tako reći. Dakle, imamo društvene medije, mreže gdje će ljudi objavljivati, recimo u Ukrajinu sada,

se koristio TikTok dosta često da bi se prenosila bombardiranja, napadi i slično.

Misliš li da je to dobra ili loša stvar? Je li možda nešto između? Pa ovako, prvo moram priznati da s pozicije profesionalne novinarke,

kad čujem građansko novinarstvo, mi krene ovako jedno oko titrati.

Ja smatram da i vi i ja smo se školovali, vi se još uvijek školujete, a ja se cijeli život pokušavam dodatno educirati i pratiti razvoj.

Što tehnologija? Što tehnologija? Što medija? Što novinarstva? Kako bi profesionalno, u skladu sa našim normama,

izvještavala onako pošteno i profesionalno naše građane. Kao što ne može svako biti doktor, tako ne može svako biti i novinar.

Odnosno može ako se školuje, isto kao i za doktora. Građansko novinarstvo, ja bih rekla da, da profesionalni novinari, odnosno medijske kuće,

trebaju naravno prihvatiti ukoliko se događa nešto baš sad i u tom trenutku nema kamere i neko je to uspio uslikati ili snimiti.

Ali baš dizati to na razinu novinarstva, jednostavno ne.

Jer jednostavno mi imamo svoja pravila koja se novinarstvo mora poštivati i kojeg se novinarstvo treba držati.

Kako je bilo drugo pitanje? Bilo je kao o građanskom novinarstvu, pa mi je to odmah, ali onda drugo je bilo...

TikTok i društvene mreže.

Početak rata u Ukrajini i live rat na TikToku je bilo nešto najstrašnije

što sam ja ikad uživala. Život uvidjela. Taj ulazak u rovove i u tankove i u pogibije i u eksplozije u živo

ili u snimkama na društvenoj mreži iz ruku tih mladića koji su kao topovsko meso poslali na prvu liniju fronte

je za mene bio nešto ono veći šok od najrealnijih filmova ultrahollywoodske produkcije.

Da li je to dobro ili loše, tu ne znam. Jer zapravo je bila vidljiva ta strahota rata, te možda nije loše da ljudi vide šta je krenulo,

ali to je... S druge strane, kad vidimo koliko se brzo to okrenulo u dezinformacije

i koliko brzo to se krenulo iskoristavati u ratnu propagandu ili ne znam šta sve, ne. Ne znam, ne znam. S druge strane, to se ne može zaustaviti.

To je nešto što mi, ja ne mislim da se treba zaustaviti.

Ali da treba nekako naučiti naše građane da istinitu informaciju

trebaju tražiti od profesionalnog novinarstva, ja smatram da je to zadatak svih nas.

Tijekom rata, političkim ili nešto što je bilo i kada,

kada je dokumentirano, ali svakako si bila izložena Srbima, vjerojatno si imala prijatelje koji su bili Srbi kada si postala radna reporteka.

Kada je počeo rat, općenito, možda si bila u Srbiji, možda su tu bili neki odnosi tog tipa, suradnje i tako dalje.

Molim vas, suradnje tog tipa, u svakom slučaju bila si okružena drugim nacionalnostima koje su bile okružene u ratu.

I sada, to je jako zanimljiva dinamika između Hrvata i Srba. Kako si se, prvo ti na osobnoj razini osjećala oko te opasnice,

a drugo, jesi li osjećala da su tu postojale tenzije? Kako je bila dinamika između nacionalnosti primjerno Hrvata i Srba? Prije rata ili u ratu? U ratu.

Mislim, u ratu smo bili u ratu sa Srbima. Mislim, tu ne možemo pričati o neakvim tenzijama, rat je bio, UNOA je napala i pucala po hrvatskim gradovima, uključujući Zagreb.

Dakle, ne možemo govoriti u samom ratu, mi smo de facto bili u ratu protiv Srbije. Ne de facto, da, da, mi smo bili u ratu protiv Srbije. Pa, tatin prijatelj s kojim je cijeli život radio je Srbin.

Moj tata svakako nije htio dozvoliti da, ajmo reći, mu se nešto dogodi. Nije mu se dogodilo, ali sad to je osobna priča. Naravno da su bile tenzije. Naravno da su bile tenzije.

Mislim, ja osobno, mi nismo nikad odgajani na taj način. Bez obzira na našu težnju za neovisnošću Hrvatske, mi nismo učeni da mrzimo.

I ja osobno nisam imala neakvih, u svom bliskom životu,

u svom bliskom krugu, nisam imala takvih situacija. Razmišljam sad, pa da, znaš da se ne mogu ni sjetiti.

Ono, tek koliko godinu kasnije saznaš da je neko otišao u Srbiju, ili je zapravo Srbin prije rata, mi realno nismo imali pojma ko je Hrvatko Srbin.

To je onak to, baš kad, to se nije, to se uopće nije gledalo. Mislim, bar ne u mom krugu. Ja sam odrasla u centru Zagreba. Ja u ratu, naravno da su bile tenzije.

Naravno da se gledalo ko je kakav, ko je broja, ko pa pa pa, kažem, i na HRT-u.

Nisam, osobno u mom nekakvom krugu, ja nismo imali takvu, da. Ove neke prijatelje, to je tako kak je bilo.

Onda, poslije rata su se počele, ono, poslije rata ili devedesetih su se počele otvarati. Te nekakve priče. Ja sam tad radila tu popodnevenu emisiju.

I mi smo tad zapravo počeli davati prostor takvim jednostavno pričama, svjedočanstvima, ratnim zločinima i ljudi s naše strane.

Tako smo vrlo brzo došli do državnih neprijatelja. I što je isto zapravo nevjerovatno, ali ja sam uvijek držala se toga da,

da moram, da, da bismo mogli ići do toga. Ići dalje. Da se moramo suočiti sami sa sobom. Suočiti se s tim što se događalo i da su to stvari koje se trebaju objaviti

i to su stvari koje se trebaju ispričati. I to smo zapravo radili. Dok nas nisu okinuli.

Nije se ništa moglo osjetiti. Jer mi nismo bili u dodiru sa reporterima Srpskim iz Srbije.

Mi nismo, ja nisam vidjela reportere Srpske iz Srbije nikad. Jer su oni bili s druge strane fronte, razumiješ? Mi smo imali frontu, tu su bila, to je bila hrvatska strana, to je bila srpska strana.

Jer nikad u ratu nisam vidjela srpske reportere ratne. Jer je bio između nas, je bio front.

Dakle, tu nije bilo nikakve dinamike, ni nikakvog dodira, ni nikakve te nekakve komunikacije i pokidane veze su se počele obnavljati tek kasnije, tek krajem devedesetih.

A da pitaš za kolege srpske nacionalnosti u redakciji, pa u onim prvim godinama, to sam ti rekla, možda 1991.

Prvo nisu uopće ušli na televiziju, to je poznati taj događaj. Na kraju, na kraju jesu. Ovi neki i ne znam, neki od njih su meni kolegice.

Uzori novinarski cijeli život bili. I dakle, ja nikad nisam imala problema sa tim nekakvim komunikacijama.

A neki ljudi se nisu vratili na televiziju, neki ljudi su i tužili televiziju. A ja osobno ni s njima nisam imala nikakvih problema, kako ti kažeš, dinamici komunikacije.

Jer, mislim, ja nisam baš taj neki tip. Ne znam, kao što ti kažem.

Neki od tih ljudi koji su čak na porti i ostali, 1991. su meni zapravo cijeli život, ne samo da su mi uzor, nego i moram priznati da su jako puno za mene napravili.

I u nekakvom profesionalnom usavršavanju, ali i u nekakvoj ljudskoj podršci tijekom mog života.

Tako da, kažem, a što se tiče susreta sa baš ono srpskim ratnim reporterima, mislim, toga nije bilo u ratu. Nismo mi, nigdje sam mogla biti u ratu. Nismo mi, nigdje sam mogla biti u ratu. Nismo mi, nigdje sam mogla biti u ratu.

Išao u Dubrovnik kao ratni reporter. I recimo, on imao prijatelja iz Srbije. I tu bi oni pokušavali komunicirati, to je bilo dosta neizgledno. Ali evo, zanimljivo kako je samo 5 godina razlike.

Pa mislim, ja nisam imala, ja u principu nisam imala prijatelja iz Srbije. Ne sjećam se, možda sam imala neke poznanice, cure koje su igrale u odvojkju,

Ali, da ti pravo kažem, ja sam imala prijatelja iz Srbije. Ja sam bila jednom u životu u Beogradu prije rata i to kad sam s odlukom išla na prvomajski turnir.

Mislim, ne zato da imam nešto, nego jednostavno ja nisam imala nikoga ni u Beogradu, baš nikoga.

Ja sam u Novoj Sad otišla prvi put sad prije par godina, ali ne, ne, ja nisam imala ono da bi ja recimo imala nekog koji je išao sa mnom na faks ili nekog koji je išao sa mnom pa da sam ga izgubila putem.

Mislim, nađeš, znaš, ono, sjetiš se nekog, o, o, i onda kužiš da je otišao, ali, da, da, ne, nisam imala sad baš nekog s kojim sam bila ovak,

pa da je on otišao u Beograd, pa da sam ja probala komunicirati nekim okolnim prijateljima, pa da sam imala putem, ne, ne.

Pa zato da bi se čula istina i da bi se znalo šta se događa u ratovima.

I izuzetno je važno da imamo ratne reportere, jer, nažalosti, ti ljudi koji ginu u gazi su tamo da se sazna istina, da se sazna istina o ubijanju civila, ubijanju djece.

I to je izuzetno važno. Kao što su izuzetno važni ratni reporteri u Ukrajini, da se vidi šta se događa na terenu. Jednostavno, ljudi moraju znati istinu.

Kada bi ugasili svjetlo i kada bi ukinuli ratne reportere i ljudi koji riskiraju svoj život kako bi izvijestili o događanjima na ratnim terenima,

onda bi se zaista moglo događati još puno, puno, puno gorih stvari. Morate znati da kroz povijest su neke,

fotografije, jedna fotografija je znala promijeniti tijekom povijesti, pregovora, političkih dogovora.

Od Vjetnama do vjerojatno i ovih ratova u kojima mi živimo.

I tko bi prenio tu fotografiju ili tu snimku da nema ratnih reportera?

Ma nema veze, samo ti pitaj.

Ja se zove Maja Sever i ja sam novinarka Hrvatske radio televizije od 1990. godine.

Kada je bio rat u Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini, za HRT sam izvještavala sa brojnih ratnih terena. Danas sam i dalje novinarka Hrvatske radio televizije,

radim za emisiju Nedeljom u dva. Kato, hvala puno, baš iznotretirala sam. Ne, ma nema veze.

Žal mi je što sam... Ne, nije, nego gle... Ne, nema veze. Ali bitna je tema. Da, da. Bitna je tema i ja sam ti, kak se zove... Ne, ne, što je sve tako pismo?

Ja sam ti rekla šta znam, znam, šta ne znam, ne znam. Ovo ti sve dugo stojeva, kak ćeš da te...

To što da? Biće zabavno. Užasno.

11. Prilog 3 – Transkript intervjuja s Natalyom Sokyrchuk

TRANSKRIPT – Natalya Sokyrchuk

[00:30 - 00:55] because every person felt it his own way. Of course, that was the atmosphere of a great fear because that's the fear that can't be compared with anything. Someone can be afraid of spiders, someone can be afraid of exams or his boss, but when you feel the fear for your life, that can't be compared with anything. That can't be compared with the fear for the life of your child.

[01:35 - 02:02] The first day after the war started, I was at home in Kyiv with my family, but the next night the Russian rocket destroyed the house, maybe, which is located in a kilometer from my house. And then we understood that that's the nice time to go out anywhere. We didn't know where we should go. We just sit in the car.

[03:02 - 03:38] I used to write politician articles, articles on some medical topics, some social topics, maybe economy. But after the war started...I'm very sorry. But after the war started, I started to write either political articles or the life stories of people who... who emigrated somewhere, who relocated, who suffered from war. That's very personal stories.

[03:49 - 04:40] I know that I just must do it. I can't say that I like it, no. It's really very painful, because each story comes really close to my heart. There are some articles, I remember that I wrote them, and I was crying. But anyway, that's my job, and I have to do it. And there are not a lot of people who want to do it, because it's hard, because it's painful. Not hard technically, but really painful. So I think that everyone should do at least something to make the victory closer. And I'm not a military person, but the thing that I can do is to write. So I will write all the things that I need, that are needed to make our victory closer.

[05:48 - 06:26] Hello. Hello, mom. I'm here. Sweetheart, I have an interview right now. I can't tell you. My little cat. Let me call you later. Okay? I'm thinking, little one. I'm thinking. Wait for me. Come on. Mom is busy. I love you. I love you, too. I love you, too. I love you, too.

[07:10 - 07:50] so you can be a functional person, you know, to get up in the morning, be a mother, be a wife? One of the worst things in a life in living in a country which is in a war is that you can't plan anything. When you can't plan anything, you lose the feeling of control. And it's really awful for the person not to control the situation, not to control anything. So we got used to make plans for a day, maximum for a week. If you ask me where will I live, in two months, I won't answer you. I don't know. Now we live there where we do. And what will be next, I don't know.

[7:55 - 8:30] when you fill your day with some duties, with some business, you just don't think about your problems. You just live, try to live your ordinary life. And I think that's the most effective thing. That's the most effective and the only one remedy. I'm not sure that some medicine or so on can help more than just trying to live your ordinary life and try to fill your day with your ordinary duties.

[09:59 - 10:11] You just live your ordinary day. We wake up. Then I bring my child to school. Then I do some things that I should. I do my job, of course,

[10:11 - 10:59] and so on. But, you know, that's like living in a one cozy world, as cozy as it can be in such circumstances. But when in the meantime, in the middle of the night, we hear the alarm and we run into the shelter. And from the shelter, we look at the telegram, trying to understand where the rocket is and where will it be the next minutes or next hours. And praying for it not to come into our city. That's like we appear in, we find ourselves in another world. So, I have a feeling that I live in two parallel worlds, an ordinary and an awful.

[12:40 - 14:40] We heard the alarm. And in Telegram channels, we read that that is a missile attack, rocket attack. And a little bit later, I have read that the rockets are in Lviv. I asked them I told my husband and my son to go to the bathroom with me. We went there. And when we were in the bathroom, we heard the sound of one rocket, which was above our home, above our... above the building where we lived. And we heard the sound of the broken glass. After that, my husband went into the room and he said that the window is broken. But I was still watching in Telegram, and I saw that there are two more rockets in Lviv. And then, I don't know, I prayed, and there was one moment when I understood that we must go to the shelter. Anyway, right now, we must go there. I took my bag, and my husband brought for us some trousers, some jeans, something that he took from the wardrobe. We put it on. I took my bag, and we ran into the shelter in that building. And just in a minute, there was a rocket strike to our building. And our floor and the third floor was absolutely destroyed.

[14:50 - 15:40] we had a really very nice neighbor. Her name was Olga. And she told me that she never goes to the shelter because she knows that everything will be all right. Unfortunately,

she's dead. And I will never forget that. She was really a very nice person. You know? When you read about such stories, when someone dies because of the missile attack, you think that it's somewhere there, that it is really very far away from you. But when you find yourself in such situation that only God saved you, that was just a question of one minute.

[16:51 - 19:49 SILENT PARTS SKIP] So that's really, you feel that you are in some nightmare, and you can't wake up. Oh, I'm sorry.

[17:06 - 17:15] I'm not. Can you get me to the toilet, please?

[17:20 - 17:20] Yeah, yeah.

[17:32 - 19:38] I'm sorry.

[19:47 - 19:49] I'm sorry. I can't control it.

[23:10 - 24:14] Well, war reporters are very special people. Indeed, they're very high self-motivated, and they can tell you things that no one else can do. There are some things that you can learn only from them. It's not about some statistics, and some numbers. It's about the mood of the soldiers. It's about their thoughts. It's about the atmosphere. That can be retranslated only by videos, by photos, or by official sources. That's something between the information and the feeling. And I think that war observers, war correspondents, those people who work in the war, they are very important. All journalists are important. But now, in Ukraine, these kind of journalists are very, very important. Okay.

[24:29 - 24:49] Of course I prefer working a normal job. Of course I want to write about some pleasant events, some dresses, some heels, some celebrities, and so on. But that's not the right time now. I will, after victory.

[26:52 - 27:12] My name is Natalia, my surname is Sokirchuk. I used to live in Kyiv, but now I live in Lviv. I'm a journalist, I'm an observer in news agency Glavkom.

